

MINISTER LEBEN IN SEŽIGANJE ODPADKOV

K pisanju starih razmišljanj me je spodbudil članek gospoda Antona Koselja iz Vrbe, s katerim se v celoti strinjam. Naj dodam le nekaj številk iz obsežne študije o odlaganju oziroma potrebi po sežiganju odpadkov v Sloveniji. Pri razpravi o tem se ni mogoče izogniti političnemu dogajanju, ki na prvi pogled nimajo nobene zveze z odlaganjem odpadkov in njihovim sežiganjem. A vsaj upam, da se bo predsednik Šarec, ki običajno reče »bobu bob« in ki so mu bližje praktične rešitve problemov od meglenih razglabljanj o strukturnih in sistemskih rešitvah posegel tudi na to področje.

Nedavno smo preživeli odstop ministra Lebna, ki ga je predsednik vlade z obžalovanjem sprejel; kaže, da ob poplavi precej nenavadnih odstopov ministrov, ministra za kulturo zaradi neprimerne izjave na TV, poslanca LMSŽ zaradi »ukradenega sendviča«, ministra za zdravje zaradi »bolezni« oziroma prepočasnega spreminjana stvari v zdravstvu, drugega ni mogel napraviti. Minister Leben pa se je pokazal v pravi luči kot človek, ki ve, kaj mu je narediti. Vseeno; škoda, zaradi neumnosti s preplačano maketo smo izgubili najboljšega ministra te vlade.

Bolj kot kaj drugega me zanimajo morebitne posledice Lebnovega odstopa z MOP, čeprav naj bi novi minister stopil v enake čevlje; bojim pa se, da mu bodo najbrž preveliki. Naj grem k stvari. Pred dobrima dvema letoma smo na EIPF za MOP opravljali študijo o ravnanju z odpadki, takratna ministrica na MOP-u pa je ugotovila, da je študija »**Strokovne podlage za preureditev sistema okoljskih dajatev v Republiki Sloveniji**« neustrezna in za MOP neuporabna.

Pojdimo naprej. Ko se je premier Šarec odločil, da je nekdanja ministrica neuporabna, kar je najbrž ugotovil kot župan, sem bil tega vesel, saj jo krivim za stanje v sistemu zbiranja in ravnanja s komunalnimi odpadki, kar sodi med večje probleme Slovenije. Posebno zamerim mnenje o neuporabnosti študije in predlogov, saj je velik del predlogov za preureditev sistema dajatev v Sloveniji izhajal iz obširne (1170 strani) v času opravljanja naloge najnovejše študije »**Study on assessing the environmental fiscal reform potential for the EU28, Final Report**« iz januarja 2016, ki je bila opravljena za Evropsko komisijo.

A tudi to lahko pustimo ob strani; pogledjmo le ugotovitve o uporabnosti študije s kratkim pregledom sklepov.

1. Slovenija s svojimi okoljskimi dajatvami ne odstopa bistveno od analiziranih članic EU (Avstrija, Hrvaška, Nemčija, Nizozemska, Švedska). Zelo velik poudarek daje na obdavčenje emisij toplogrednih plinov, pri dajatvah na odlaganje odpadkov je pod EU povprečjem, pri dajatvah vezanih na uporabo vode pa na povprečju. Razširjena odgovornost proizvajalca je v Sloveniji sicer zastavljena, a so zbrana sredstva iz njenega naslova zelo nizka. Vendar ta oblika okoljske dajatve tudi v ostalih analiziranih državah ni mnogo boljša. Glede na analizirane države ima Slovenija možnost uvesti okoljske dajatve za omejevanje porabe pesticidov ali/in potrošnje različnih kemičnih izdelkov (kot Švedska) ter z obstoječimi okoljskimi dajatvami bolj vplivati na ravnanje pri odvzemu in porabi vode (kot Avstrija). Pri Avstriji se lahko zgleduje po zbiranju sredstev za sanacijo preteklih ekoloških škod (z višjo obdavčitvijo odlaganja odpadkov).
2. V kontinentalnih državah članicah EU povečanje skupnih okoljskih davkov in davščin za 1% po enem letu vpliva na 0.13% zmanjšanje količine odpadkov na prebivalca. V gospodarstvu in gradbeništvu na zmanjšanje odpadkov vpliva zlasti davek na uporabljeno energijo, pa tudi davki in davščine na onesnaževanje in na uporabo naravnih virov.
3. Povečanje davkov na transport za 1% vpliva na 0.5% zmanjšanje emisij CO₂, povečanje davkov na energijo za 1% pa v enem letu vpliva na 0.13% upad emisij CO₂. Povečanje ekoloških investicij namenjenih čistejšemu zraku za 1% zmanjša emisije CO₂ za 0.03%. Povečanje (zmanjšanje) BDP za 1% vodi že v tekočem letu do 1.2% povečanja (znižanja) emisij CO₂.

4. Stopnja okoljskih dajatev, ki jih za okoljske označujejo v EU, je v Sloveniji z 10.5% precej višja kot bi ustrezalo naši gospodarski razvitosti glede na institucionalni okvir EU. Obenem je davek na odlaganje odpadkov (11 € na tono) v Sloveniji mnogo nižji od ocenjenega glede na našo gospodarsko razvitost (19 € na tono naj bi bil, če bi kot merilo veljal dejanski »evropski« kriterij).
5. V Sloveniji so skupni stroški odlaganja odpadkov s 112 € na tono previsoki. Glede na našo gospodarsko razvitost bi pričakovali 49 € na tono. (tolikšna bi bila, če bi upoštevali dejanski »evropski« kriterij deleža)
6. V Sloveniji je delež recikliranih odpadkov za 30 odstotnih točk, delež kompostiranih odpadkov za 2 odstotni točki, delež odloženih odpadkov pa za 12 odstotnih točk višji od deleža, ki bi ustrezal stopnji naše gospodarske razvitosti. Pri reciklaži smo torej učinkoviti, pri kompostiranju pa v okviru pričakovanj, ki izhajajo iz razvitosti članic EU. Pač pa po EU podatkih iz leta 2012 ne uporabljamo sežiganja odpadkov, medtem ko naj bi »teoretični« delež sežganih komunalnih odpadkov glede na raven BDP na prebivalca znašal kar 22 odstotkov. Zato smo vendarle neučinkoviti ob približno za desetino previsokem deležu odloženih odpadkov.
7. V letu 2016 so se v Republiki Sloveniji plačevale okoljske dajatve za onesnaževanje zraka z emisijo ogljikovega dioksida, za onesnaževanje okolja zaradi uporabe mazalnih olj in tekočin, zaradi odlaganja izrabljenih motornih vozil, zaradi nastajanja odpadne embalaže, zaradi nastajanja odpadne električne in elektronske opreme, zaradi nastajanja izrabljenih gum, zaradi uporabe hlapnih organskih spojin, zaradi odvajanja odpadnih voda ter zaradi odlaganja odpadkov. Večina teh dajatev, izjema so davki na CO₂, je brez fiskalnega učinka, saj so prihodki od njih le stotinke odstotka okoljskih davkov ter tisočinke odstotka davščin ali BDP. Verjetno kot stroški zato ne vplivajo na ekonomsko ravnanje plačnikov. Pomembni so torej le za spremljanje dogajanj v okolju in morebitno administrativno ukrepanje ter za vplivanje na okoljsko ozaveščenost. Da bi vplivali na ravnanje gospodarskih subjektov pri iskanju poti za zmanjšanje onesnaževanja, bi morali stopnje teh davkov dvigniti na raven, ki bi zagotavljala vpliv na njihovi ravnanje.
8. Večina članic EU ima stopnjo dajatve za najbolj pogoste vrste odpadkov, kot so mešani komunalni odpadki, v višini 30 evrov na tono, v nekaterih pa so že ali pa bodo kmalu med 50 in 70 evrov na tono odpadkov, kar zagotavlja primeren vir proračunskih prihodkov. Analize po posameznih državah kažejo, da je dajatev na odlaganje odpadkov okoljsko učinkovita, to je, da se količine odloženih odpadkov, še posebej v času uvedbe, hitro zmanjšujejo, kar pa samodejno zmanjšuje fiskalne učinke dajatve. Okoljska dajatev za obremenjevanje okolja zaradi odlaganja odpadkov na odlagališčih v Sloveniji ne dosega višine zunanjih okoljskih stroškov, ki nastajajo zaradi odlaganja odpadkov. Pri povečevanju te dajatve je treba zagotoviti zadostne zmogljivosti naprav za ustrezno obdelavo odpadkov predvsem naprav za mehansko biološko obdelavo ter za termično obdelavo gorljivih frakcij iz mehansko obdelanih odpadkov.
9. Najpomembnejši razlog za poseg v dajatev na odlaganje odpadkov je potreba po sanaciji starih odlagališč odpadkov, saj je vsebinsko najbližja in zato najbolj primeren vir prihodkov za njihovo sanacijo. Ta odlagališča so bila zgrajena brez dovoljenj, v vodovarstvenem območju, na kraškem terenu in na poplavnem terenu, njihova sanacija pa bo zahtevna in dolgotrajna. Za rešitev tega problema je najprimerneje ustanoviti sklad na državni ravni ter sredstva, ki bi se z obdavčenjem odlaganja odpadkov zbirala v tem skladu, porabiti za sanacijo starih odlagališč.
10. Slovenija nima davka na termično obdelavo oziroma na sežiganje odpadkov. Ta davek sicer uporablja le malo članic EU, ker nekatere, predvsem manj razvite, sežiganja odpadkov sploh ne uporabljajo, druge, bolj razvite, pa s sežiganjem nadomeščajo odlaganje. S predlogom ureditve dajatev na odlaganje odpadkov se pojavlja tudi možnost morebitne uvedbe davka na sežiganje, katerega prihodek bi, tako kot prihodek davka na odlaganje, namenjali sanaciji neustreznih starih odlagališč odpadkov. Stopnja davka bi morala biti nižja od stopnje davka na odlaganje odpadkov kot najnižje stopnje v

hierarhiji ravnanja z odpadki, obenem pa dovolj visoka, da bi povečala reciklažo in vplivala na sežiganju alternativnih oblik obdelave odpadkov.

Velik del študije je bil na zahtevo MOP namenjen problemom odlaganja komunalnih odpadkov.

Rezultati modela, ki pojasnjuje, kako posamezni elementi okoljske davčne politike vplivajo na količino odpadkov in kakšna bi morala biti »evropska« struktura obdelave odpadkov v Sloveniji, so nedvoumni in razumljivi tudi laiku. Kot strokovna podlaga zadoščajo za iskanje pravih rešitev, kar je naloga MOP. Študija namreč kaže majhne razlike med dejansko slovensko in »evropsko« količino ustvarjenih komunalnih odpadkov ter večje razlike med slovenskimi in »evropskimi« politikami (Slovenija ima nekoliko višje okoljske davke ter prenizke davke na odlaganje odpadkov, skupni stroški odlaganja pa so mnogo višji od »evropskih«). Osnovni problem obdelave odpadkov je zavračanje termične obdelave, saj je njen »evropski« delež 22 odstoten. Najbolj ustrezen način obdelave, reciklaža, v Sloveniji sicer močno presega »evropskega«, a je očitno, da velik del reciklaže ni drugega kot kopičenje odpadkov v skladiščih raznih družb za obdelavo odpadkov. Posledica kopičenja in neskončnega iskanja »sistemskih« rešitev je tudi ogromna narodno gospodarska in okoljska škoda, ki je nastala in še nastaja ter večji delež odlaganja odpadkov od »evropskega« deleža. Rezultati študije prepričljivo kažejo, da je MOP s svojim sklicevanjem na »sistemske rešitve« in leporečjem o krožnem gospodarstvu povzročal ogromno gospodarsko škodo in da je ministrstvo najbolj krivo za ekološke nesreče v letu 2016 in 2017, ki so nastale zaradi kopičenja odpadkov, kar je posledica zavračanja rešitev, ki jih uporabljajo v članicah EU.

Samo za primer naj navedem eno od v študiji pomembnih ugotovitev o povezavah med razvitostjo in količino komunalnih odpadkov ter povezave med razvitostjo in načini ravnanja z odpadki, ki ga je mogoče ugotoviti z modelom elastičnosti učinkov na spremembe BDP na prebivalca izračunati, kako se dejanske slovenske številke razlikujejo od evropskih teoretičnih.

Po tem izračunu enoodstotna sprememba BDP na prebivalca v državah EU spremeni količino komunalnih odpadkov za 0.31 odstotka; količina odpadkov se torej povečuje počasneje kot raste BDP/prebivalca. Približno enako hitro kot BDP/prebivalca se povečujejo davki na odlaganje in skupni stroški odlaganja, medtem ko se skupni okoljski davki z rastjo BDP/prebivalca zmanjšujejo, kar je posledica večje energetske učinkovitosti. Rezultati tudi kažejo, da enoodstotna sprememba BDP na prebivalca poveča delež sežiganja odpadkov za 1.15 odstotka; približno enaki, nekoliko višji od 0.4, sta elastičnosti deležev kompostiranja in reciklaže, medtem ko je pri odlaganju odpadkov obrnjeno. Za odstotek večji BDP na prebivalca pomeni približno 2 odstotno zmanjšanje odlaganja komunalnih odpadkov.

Kako je v Sloveniji. Po količini komunalnih odpadkov na prebivalca se Slovenija ne razlikuje od splošnih zakonitosti, ki veljajo v EU, saj je razlika med dejansko količino, ki je 432 kg na prebivalca in teoretično količino, ki je 423 kg, približno 1 odstotna. Dejanska stopnja splošnih okoljskih dajatev v Sloveniji je z 10.5% precej višja kot teoretična, davek na odlaganje pa je v Sloveniji mnogo nižji (11 € na tono odpadkov), kot bi moral biti (19 evrov).

A kaj ima s tem opraviti odstop ministra Lebna; Veliko. Prvi je bil, ki je ugotovil, da je komunalne odpadke treba najprej odstraniti in se šele nato ukvarjati s sistemskimi rešitvami. Nikoli ni pleteničil o krožnem gospodarstvu, kar je bila običajna fraza MOP-a, predem je postal minister, in izgovor za kopičenje odpadkov, ki jih ni mogoče reciklirati. Še več, verjetno bi kmalu ugotovil, da je edina rešitev za velik del komunalnih odpadkov njihovo sežiganje oziroma termična obdelava ter da je s tem pridobljeno energijo treba vključiti v krožno gospodarstvo. Mimogrede. Velika sežigalnica odpadkov je kar blizu centra Dunaja.

Jože Mencinger